

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री टंकबहादुर मोक्तान
फैसला

०७०-सी-००८४

मुद्दा:- मिलापत्र वदर दर्ता वदर हक कायम दर्ता।

सर्लाही जिल्ला धनगढा गा.वि.स.वडा नं.२ स्थित रामजानकी मठका महन्थ
स्व.जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास बैरागीको गुरु भाई लछु दास
बैरागी-----१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

रौतहट जिल्ला मुडवलवा गा.वि.स.वडा नं. ३ बस्ने छठिया देवी-----१
ऐ.ऐ.बस्ने विगुराय यादव-----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री बाबुराजा कार्की
रौतहट जिल्ला अदालत

फैसला मिति:-

२०६७।०३।१७

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री बमकुमार श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री सत्यमोहन जोशी थारु
पुनरावेदन अदालत हेटौँडा

फैसला मिति:-

२०६८।१०।२३

तत्कालीन पुनरावेदन अदालत, हेटौंडाको मिति २०६८।१०।२३ को फैसला उपर मुद्दा दोहोन्याई पाउँ भनी वादीको तर्फबाट परेको निवेदनमा साविक न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१) को खण्ड (क) र (ख) हाल न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा १२(१) को खण्ड (क) र (ख) अनुसार मुद्दा दोहोन्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको रोहमा दायर भई यसै अदालतको क्षेत्राधिकारभित्र रही निर्णायार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छः

१. मूल पुरुष जिल्ला सर्लाही, गा.वि.स. धनगढा, वडा नं. २ बस्ने गेना राय यादव र निजको एक मात्र छोरा जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास वैरागी हुन्। गेना रायका लोग्नेस्वास्नी आफ्नो कालगतीले धेरै वर्ष अगाडि नै स्वर्गवास भइसक्नु भएकोमा जयरामको विवाह नै नभएकोले निजले आफ्नो गृहस्थी जीवन त्यागी २०२५ सालमा नै आफ्नो नामदर्ताको जिल्ला सर्लाही, गा.वि.स. धनगढा, वडा नं. १ क कि.नं. ३८७ को ०-३-२, ऐ. ऐ. कि.नं. ३८८ को ०-०-३, ऐ. ऐ. कि.नं. ३८४ को ०-१-१२ तथा ऐ. ऐ. कि.नं. ३८५ को ०-१-९ जग्गा समेत धनगढा रामजानकी मठमा दिई आफू पनि सोही मठमा महन्थ नारायण दास वैरागीको चेला छोरा भई गृहस्थ जिन्दगी त्यागी साधुसन्त महन्थ भई धनगढा रामजानकी मठमा नै उक्त जग्गा सहित आफ्नो जीवनयापन गर्दै आइरहेकोमा निज जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास वैरागी मिति २०६०/१०/११ मा आफ्ना कालगतीले स्वर्गवास भएपछि निज जयराम दासको क्रियाश्राद्ध समेत सन्त महन्थको नियमानुसार म वादी लछुमन दास वैरागी निज जयराम दास वैरागीको गुरु भाईको हैसियतले गरेको छु। सो काजश्राद्धको अवस्थाको फोटो यसैसाथ छ। श्री रामजानकी मठ, धनगढाको हक भई एकलौटी रुपमा म महन्थ लछुमन दासले महन्थको हैसियतले भोग गरी आएको जग्गामा बेइमानी चिताई प्रतिवादीहरुले आपसमा राय सल्लाह मिलेमतो गरी प्रतिवादीमध्येका विगु राय यादवले वादी तथा विपक्षी छठियादेवी प्रतिवादी भई रौतहट जिल्ला अदालतमा दे.नं. १६१३ को अंश दर्ता मुद्दा दर्ता गरी सो मुद्दामा मोती राय यादवको छोरा जयराम यादव भनी झुठा नाता देखाई मिति २०६५/२/२४ मा दे.नं. १६१३ को अंश दर्ता मुद्दा दायर गरी मिति २०६५/२/२७ मा म्याद बुझ्न लगाई मिति २०६५/२/२८ मा प्रतिउत्तर दर्ता गराई मिति २०६५/२/३० मा जयराम राय भन्ने जयराम दास वैरागीको नाम दर्ताको उल्लिखित जग्गा प्रतिवादी विगु रायले आफ्नो अंशमा लिई दिई मुद्दा मिलापत्र गरेकोमा सो मिलापत्र बमोजिमको जग्गा दा.खा. गरी पाउँन सर्लाही मालपोत कार्यालयमा निवेदन दिँदा सर्लाही मालपोत कार्यालयले गा.वि.स. धनगढासँग सोधपुछ गर्दा सबै कुरा यथार्थमा पत्ता लगाउन रौतहट जिल्ला अदालतमा आई पत्ता लगाई उक्त मिलापत्रको

- नक्कल मिति २०६५/१०/५ मा सारी सराई लिँदा जानकारी हुन आएकोले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं, तथा अदालती बन्दोबस्तको ८२ नं. अन्तर्गत प्रतिवादीहरूको नाउँमा प्रस्तुत फिराद गर्न आएको छु। मेरो साक्षी प्रमाण बुझी प्रतिवादीहरूले गलत व्यहोराको नाता देखाई श्री रामजानकी मठ धनगढाको हकभोगको स्व. जयराम राय भन्ने जयराम दास वैरागीको नामदर्ताको जग्गा मिति २०६५/२/३० को मिलापत्रबाट आफ्नो अंशमा लिई दिई मिलापत्र गरेकोले सो मिति २०६५/२/३० को मिलापत्र बदर गरी सो जग्गामा श्रीरामजानकी मठ धनगढाको हक कायम गरी दर्ता समेत गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको फिरादपत्र।
२. विपक्षीले आफूलाई श्रीरामजानकी मठको महन्थ जयराम दास वैरागीको गुरु भाई भनी सम्बोधन गरी प्रस्तुत नालेश गर्नु भएको छ। जबकी जयराम राय यादवको कुनै छोराछोरी श्रीमती नभई निसन्तान रहेको र निजको नजिकको हकवाला हामी रहेकोले हामीले आफ्नो हक लाग्ने सम्पत्ति आफ्नो अंश मुद्दा हाली मिति २०६५/२/३० मा मिलापत्र गरेको हुँदा कानूनसम्मत रूपमा भएको मिलापत्रलाई बदर गराई पाउने हकदैया कानूनले नदिएकोले वादीको दावी खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिउत्तरपत्र।
 ३. वादीका साक्षी नेमिनन्द राय यादव र प्रतिवादीका साक्षी धनपत राय यादवले गरेको बकपत्र मिसिल सामेल रहेको।
 ४. मिलापत्रमा उल्लेखित जग्गामा वादीको हकदैया पुगेको देखिएन। वादीकै फिराद लेखबाट मिलापत्रको नक्कल मिति २०६५/१०/५ मा सारी थाहा पाएको भनी उल्लेख गरेकोमा फिराद मिति २०६५/१२/५ मा परेको देखिँदा मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं. को ३५ दिन (थाहा पाएको) को हदम्यादभित्र समेत नदेखिँदा प्रस्तुत फिराद हदम्याद र हकदैयाको अभावमा खारेज हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको शुरु रौतहट जिल्ला दा
 ५. तबाट मिति २०६७/३/१७ मा भएको फैसला।
 ६. मेरो गुरु भाई जयराम भन्ने जयराम दासको बाबुको नाउँ जिल्ला रौतहट, गा.वि.स. धनगढा बस्ने गेना राय यादव रहेको कुरा ७ नं. फाँटवारीबाट देखिन्छ भने जयरामको नाउँको जग्गा प्रत्यर्थी प्रतिवादी विगु राय र छठियादेवीले दिएको अंश मुद्दामा मोती रायको छोरा जयराम राय हुन्। जसको घर मुडवलवा, रौतहटमा रहेको भनी देखाएका छन्। यसरी मुडवलवाका मोती रायको छोरा जयरामको जग्गा सर्लाही, धनगढामा छैन भन्ने निर्विवाद भएकोले प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरूले झूठा नाता देखाई जयराम राय भन्ने जयराम दासको नाउँको जग्गा मिलापत्रबाट लिए दिएकोले बदरभागी रहेको, जयराम भन्ने जयराम दासको गुरुभाई लछु दास रहेको र जयरामले आफ्नो सम्पूर्ण जग्गा सहित श्रीरामजानकी मठ धनगढामा बसी साधु भई मृत्यु भएको र जयराम राय साधु भएदेखि सो जग्गा रामजानकी मठ धनगढाले भोग गरी आएको कुरा

गा.वि.स. कार्यालय धनगढाले सिफारिस समेत गराई दिएको प्रमाण छँदाछुँदै पनि भोग वा मठलाई दिएको प्रमाण नभएको भनी लिएको शुरु अदालतको तर्क कानूनसंगत नभएको, जुन नक्कलको आधारमा फिराद खारेज गरिएको छ, सो नक्कल मिति २०६५/११/५ मा लिएको र सोही पेश भएको देखिन्छ। मिति २०६५/१०/५ मा कुनै पनि किसिमको नक्कल लिएको मिसिलबाट देखिँदैन। यस अवस्थामा फिराद लेखमा मिति २०६५/१०/५ लेख्दैमा हदम्याद नाघेको भन्ने सकिने अवस्था छैन। मिति २०६५/१०/५ लाई तथ्य बुँदा एवं प्रमाणको आधारमा संशोधन गरी पाउँ भन्ने निवेदन समेत पेश गरेकोमा शुरु अदालतले सबूत प्रमाणको मुल्यांकन नै नगरी हदम्याद भित्रको फिरादलाई खारेज गरी भएको शुरु फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौडामा वादीको तर्फबाट दायर भएको पुनरावेदन-पत्र ।

७. मिति २०६५/११/५ को फैसलाको नक्कल फिरादसाथ पेश गरेको देखिएको र हदम्याद नाघी फिराद परेको आधारमा फिराद खारेज भएको भन्ने शुरु फैसला एकातिर फरक पर्नसक्ने अवस्था देखिन आएको छ भने अर्कोतर्फ जयरामले भरेको ७ नं. फाँटवारीमा बाबुको नाम गेना राय भन्ने उल्लेख भएको र दावीको मिलापत्रमा जयराम मोती रायको छोरा भन्ने उल्लेख भएको आधार समेतबाट शुरु फैसला फरक पर्न सक्ने भएकोले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम छलफलको निमित्त प्रत्यर्थी प्रतिवादीलाई झिकाई नियमानुसार पेश गर्नुहोला भन्ने पुनरावेदन अदालत हेटौडाबाट मिति २०६८/२/२२ मा भएको आदेश।
८. पुनरावेदक वादीले शुरु फिराद गर्दा मिलापत्र बारे मिति २०६५/१०/०५ मा विधिवत जानकारी भएको भनी किटानी साथ उल्लेख गरेकोमा सो मितिलाई संशोधन गर्न निवेदन दिएको र संशोधन गराउन नसकेको अवस्थामा अ.बं. ८६ नं. को म्याद नघाई दायर भएको हुँदा फिराद खारेज भएको, शुरु फैसलामा यी पुनरावेदक वादी जयराम रायको नाता सम्बन्धको व्यक्ति वा हकदार रहेको तथ्य कुनै ठोस प्रमाणबाट पुष्टि गर्न नसकेको, प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २६ बमोजिम वादी दावी प्रमाणित गर्ने प्रमाणको भार वादी पक्षमा निहित रहेको र यी पुनरावेदक वादीले जयराम राय यादवको हकदार हुन् भनी कुनै लिखित प्रमाण पेश दाखिल गर्न नसकेको अवस्थामा प्रत्यर्थी झिकाउने भनी लिएको आधार न्यायको रोहमा उपयुक्त नदेखिँदा शुरु अदालतबाट मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८२, ८६ नं. बमोजिम हकदैया र हदम्याद विहिन फिराद दावी खारेज हुने गरी भएको शुरु फैसला कानूनसम्मत हुँदा सदर गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौडामा परेको संयुक्त लिखित प्रतिवाद।

९. हकदैयाको कारण देखाई दावी खारेज हुने ठहर्‍याई रौतहट जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७/३/१७ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्‍छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्तैन भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत हेटौडाबाट मिति २०६८।१०।२३ मा भएको फैसला।
१०. विपक्षीहरु रौतहट जिल्ला मुडवलवा गा.वि.स. वडा नं.३ का बासी हुन् भने जग्गावाला जयराम राय यादव भन्ने जय राम दास बैरागी सर्लाही जिल्ला धनगढा गा.वि.स.वडा नं.१ का बासी हुन्। विपक्षी र जयरामहरु एकाठाउँको व्यक्ति नरहेको अवस्थाले पनि विना प्रमाण एकाको जग्गा विपक्षीहरु बीच चलेको अंश मुद्दाको मिलापत्रमा राख्न मिल्दैन। भएको मिलापत्र अ.व.१८२ नं को विपरित छ। विपक्षीहरुले परस्पर एकअर्कालाई वादी प्रतिवादी बनाई रौतहट जिल्ला अदालत समक्ष दिएको अंश मुद्दामा कहिँकतै सर्लाही धनगढाका जयराम रायको बारेमा उल्लेखित वतन बिनाको जयराम रायको पिताको नाम मोती राय देखाएको छ जबकी जयरामको जन्मदाता पिताको नाम गेना राय रहेको कुरा भु.सु. ऐन, २०२१ आएपछि २०२२ सालमै दाखेल भएको ७ नं. फाँटवारीबाट प्रष्ट छ। गेना रायको छोरा जयरामलाई मोती लालको छोरा भनी देखाइ अंशको फिरादको पेटबोलीमा उल्लेख भएको आधारमा अर्को जिल्लाको जयराम रायको दर्ताको जग्गा समावेश गरी मिलापत्र गर्न मिल्दैन, गरेको मिलापत्र बदर भागी रहेको छ। जबकी जयराम राय मुद्दाको पक्ष विपक्ष होइन। ७ नं. फाँटवारीलाई प्रमाणमा नलिई भएको निर्णयमा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ५४ विपरित छ। मिलापत्र गर्ने विपक्षीले मिलापत्रमा उल्लेख गरेको जयरामको जग्गाको जग्गा धनी दर्ता प्रमाण पुर्जा पेश गर्नुपर्ने दायित्वबाट मिलापत्र गर्ने पक्षलाई उन्मुक्ति दिई प्रस्तुत मुद्दाको वादीले प्रमाण पेश गर्न सकेन भन्न मिल्दैन। जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास बैरागी सर्लाही जिल्ला धनगढा स्थित रामजानकी मठको चेला एवं लछु दासको गुरु दाइ रहेको तथा जयरामले आफ्ना जग्गा सहित मठमा आइ बसेको र मठले जग्गा उपभोग गर्दै आएको हो। जयराम दासको क्रिया भोज भण्डारा गुरु/भाइ महन्थ म लक्षु दासले गरेको कुरा धनगढा गा.वि.स.को मिति २०६५।११।१४ को सिफारिस पत्रबाट प्रष्ट रहँदा रहँदै भोगको कुनै प्रमाण दिन नसकेको तथा वादीको हकदैया नरहेको भन्ने अदालतको ठहर अ.व.८२ नं. को विपरित छ। मठको भोगको जग्गा विपक्षीले मिलापत्रमा राखी खान खोजेको प्रष्ट छ। जयराम दाससँग विपक्षीको कुनै नाता सम्बन्ध छैन। नाता सम्बन्ध नै नरहेको र मुद्दाको पक्ष विपक्ष नै नरहेको जयरामको नामको मठको अविरल भोगको जग्गा मिलापत्रमा राखी मिलापत्र गर्न पाउने होइन। पुनरावेदन अदालत हेटौडाले शुरु रौतहट जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर ठहर्‍याई गरेको फैसलामा कानून तथा स्थापित नजिर एवं सिद्धान्तको त्रुटी रहेकोले न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा

१२ (१) (क)(ख) अन्तर्गत मुद्दा दोहोन्याई पाउँ भन्ने समेत बेहोराको वादी लछु दास बैरागीको तर्फबाट यस अदालतमा दायर भएको निवेदनपत्र।

११. यसमा फिराद परेको पाँचौं दिन सम्पन्न मिलापत्रमा उल्लिखित विवादका जग्गाको मूल स्रोत जयरामका नामको दर्ता भएकोमा विवाद छैन। जयरामका बाबु मोती भन्ने मिलापत्रसँग सम्बन्धित फिरादमा उल्लेख भएको छ। प्रस्तुत फिरादका जयरामका पिता गेना राउत हो भन्ने कुरा ७ नं. फाँटवारी समेतका आधारमा वादीको अभिव्यक्ति छ। यी वादीको जयराम आफ्ना गुरु दाजु भई सो सम्पत्ति निजले नै रामजानकी मठलाई समर्पण गरेको कथन छ। रामजानकी मठलाई जयरामद्वारा समर्पित भनिएका विवादका जग्गाहरूका सन्दर्भमा गुरुभाईका नाताले अदालत प्रवेश गर्ने यी वादीको हकदैया नै नभएको मानी जयरामको बाबु को हो, जयरामले विवादका जग्गा रामजानकी मठलाई समर्पण गरेका हुन् वा होइनन् र चुनौती दिइएको मिलापत्र गर्ने व्यक्तिसँग जयरामको नाता सम्बन्ध के हो तथा सो मिलापत्र सबूद प्रमाणका आधारमा बदर हुने हो होइन भन्ने कुराको हकमा सबूद प्रमाण बुझ्ने तथा सोको मूल्याङ्कन गर्ने कार्य नै नगरी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट २०६८।१०।२३ मा भएको फैसलामा अदालती बन्दोबस्तको ८२ र १८० गुठीको ११ नं., प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३, ५४, अदालती बन्दोबस्तको १८४(क), १८५ एवं यस अदालतबाट प्रतिपादित ने.का.प. २०४३ नि.नं. २६७६ पृष्ठ ३०४ मा प्रकाशित सिद्धान्तविपरीत देखिँदा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१) (क) र (ख) बमोजिम मुद्दा दोहोन्याउने निस्सा प्रदान गरिएको छ भन्ने समेत बेहोराको मिति २०७०।०३।१३ मा यस अदालतबाट भएको आदेश।

१२. सर्वप्रथम विपक्षी वादी लछु दास जयराम रायको गुरुभाई रहेको कुनै आधिकारिक लिखत विपक्षी वादीले गुजार्न सकेको छैन। मुलुकी ऐन, रजिष्ट्रेशनको महलको १ नं. अनुसार विक्रि गरी वा अरु कुनै किसिमले आफ्नो हक छाडी दिएको लिखत अनिवार्य रूपमा रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने कानूनी व्यवस्था रहेकोमा जयराम रायले दावीको जग्गाहरू श्री राम जानकी मठलाई आफ्नो हक छाडी दिएको भन्ने कुनै लिखत वा प्रमाण विपक्षी वादीले गुजार्न सकेको अवस्था छैन। ७ नं. फाँटवारी भनेको भूमिसुधार ऐनको प्रयोजनको लागि भरिएको ७ नं. फारमले मुलुकी ऐन अन्तर्गतको अंशवण्डा, अपुताली लगायत विभिन्न महलहरूमा भएको व्यवस्थालाई प्रभावित पार्न सक्दैन। भूमिसुधारको प्रयोजनको लागि भरेको ७ नं. फाँटवारी नाता वा अंशको लागी ग्रहण हुन सक्दैन। यस दृष्टिकोणबाट ७ नं. फाँटवारीले कुनै महत्व राख्दैन। जयराम रायले आफ्नो जीवनकालमा विपक्षी वादीलाई आफ्नो गुरु भाईको रूपमा राखेको वा स्वीकार गरेको वा निज जयराम रायको शेषपछि विपक्षी वादी गुरु भाईको रूपमा रही जयराम रायको सम्पत्तिमा निज वादीको हक हुने छ भन्ने कुनै किसिमको कागजात, लिखत प्रमाण ईत्यादि

नरहेको अवस्थामा मौखिक रुपमा गुरु भाई छु भनी दावी गरी नालिस दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई रहदैँन। विपक्षी वादी जयराम रायको गुरुभाई नै नरहेकोले प्रस्तुत मुद्दा दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई छैन। विपक्षी वादी स्वयम्ले शुरु जिल्ला अदालतमा दायर गरेको फिरादको पेटवोलीमा दावीको मिलापत्रको नक्कल मिति २०६५।१०।५ मा लिदाँ थाहा जानकारी भएको उल्लेख गरेकोमा मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं. बमोजिम थाहा जानकारी भएको ३५ दिन भित्रमा नालेस दिनुपर्नेमा वादीले मिति २०६५।१२।०५ मा फिराद दर्ता गराएको हुदाँ अदालती बन्दोबस्तको ८६ को हदम्याद नघाई दायर गरेको फिरादपत्र अदालती बन्दोबस्तको १८० नं. बमोजिम खारेजभागी छ। अर्को तर्फ वादीले हक कायम समेतको दावी गरेकोमा विपक्षी वादीको ठेगाना जिल्ला सर्लाहीमा रहेको, राम जानकी मठ पनि जिल्ला सर्लाहीमा रहेकोमा विपक्षी वादीले उक्त सम्पत्तिमा आफ्नो हक कायम गराई माग्न सर्लाही जिल्ला अदालतमा नालिस गर्नुपर्नेमा क्षेत्राधिकार नाघि रौतहट जिल्ला अदालतमा दायर गरेको मुद्दाबाट ईन्साफ गर्न मिल्दैन। हकदैया, हदम्याद र क्षेत्राधिकारको अभावमा विपक्षीको प्रस्तुत मुद्दा हकदैया, हदम्याद र क्षेत्राधिकार विहिन रहेकोले शुरुको फैसला सदर गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको स्व. छठिया देवीको हकमा मुद्दा सकार गरी आफ्नो हकमा समेत विगुराय यादवको तर्फबाट यस अदालतमा पेश हुन आएको लिखित प्रतिवाद।

१३. यसमा प्रस्तुत मुद्दा मेलमिलापको माध्यमबाट निरुपण हुन उपयुक्त देखिएको भनी बहसको क्रममा दुवै पक्षका कानून व्यवसायीहरु सहमत हुनु भएकाले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०७४ को नियम ७८(५) बमोजिम मेलमिलापको लागि १ महिनाको समय तोकी प्रस्तुत मुद्दा मेलमिलाप केन्द्रमा पठाई दिइएको छ भन्ने समेत बेहोराको मिति २०७५।०२।१५ मा यस अदालतबाट भएको आदेश।

ठहर खण्ड

१४. नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी यस इजलास समक्ष निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदन-पत्र सहितको मिसिल अध्ययन गरी हेरियो। प्रत्यर्थी प्रतिवादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्री शम्भु थापा एवं विद्वान् अधिवक्ता श्री सतिष कुमार झाले विपक्षी वादी लछु दास जयराम रायको कुनै नाता सम्बन्धमा पर्ने व्यक्ति होइनन्। गुरुभाई रहेको कुनै आधिकारिक लिखत विपक्षी वादीले गुजार्न सकेको अवस्था छैन। जयराम रायको शेषपछि विपक्षी वादी गुरु भाईको रुपमा रही जयराम रायको सम्पत्तिमा निज वादीको हक हुने छ भन्ने कुनै किसिमको कागजात, लिखत प्रमाण ईत्यादि नरहेको अवस्थामा मौखिक रुपमा गुरु भाई छु भनी दावी गरी नालिस दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई रहदैँन। जयराम रायले दावीको जग्गाहरु श्री राम जानकी मठलाई आफ्नो हक छाडी दिएको भन्ने कुनै लिखत वा प्रमाण

विपक्षी वादीले गुजार्न नसकेको अवस्था हो। विपक्षी वादी जयराम रायको गुरुभाई नै नरहेकोले प्रस्तुत मुद्दा दिने हकदैया विपक्षी वादीलाई छैन। वादीले दावीको मिलापत्रको थाहा जानकारी भएको मितिले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं. बमोजिम थाहा जानकारी भएको ३५ दिन भित्रमा नालेस दिनुपर्नेमा अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं. को हदम्याद नघाई दायर गरेको अवस्था हो। विपक्षीको प्रस्तुत मुद्दा हकदैया र हदम्याद विहिन रहेकोले शुरूको फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसला मिलेकै हुँदा सदर गरी पाउँ भनी बहस गर्नुभयो।

१५. श्री राम जानकी मठ धनगढाको हकभोगको स्व. जयराम राय यादव भन्ने जयराम दास वैरागीको नामदर्ताको जग्गा मिति २०६५/२/३० को मिलापत्रबाट आफ्नो अंशमा लिई दिई मिलापत्र गरेकोले सो मिति २०६५/२/३० को मिलापत्र बदर गरी सो जग्गामा श्री राम जानकी मठ धनगढाको हक कायम गरी दर्ता समेत गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको फिराद दाबी रहेछ। वादी जय राम राय यादवको गुरु भाई नरहेको तथा निजलाई प्रस्तुत नालिस गर्ने हकदैया नहुँदा हकदैया विहीन, कानूनी त्रुटिपूर्ण फिराद खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको प्रतिउत्तर जिकिर रहेछ। वादीको फिराद मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं. को ३५ दिन(थाहा पाएको)को हदम्यादभित्र समेत नदेखिँदा प्रस्तुत फिराद हदम्याद र हकदैयाको अभावमा खारेज हुने ठहर्छ भन्ने समेत बेहोरामा रौतहट जिल्ला अदालतबाट फैसला भएको रहेछ। शुरू रौतहट जिल्ला अदालतबाट भएको सो फैसला उपर वादी लछु दासको तर्फबाट पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा पुनरावेदन परेकोमा पुनरावेदन अदालत हेटौँडाले शुरू फैसला सदर हुने ठहर गरी फैसला गरेको पाइन्छ। पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको उक्त फैसला उपर वादी लछुदास वैरागीको तर्फबाट यस अदालतमा मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउँ भन्ने निवेदन परी मुद्दा दोहोर्न्याउने निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको लगतमा दर्ता भई पेश हुन आएको पाइयो।

१६. अब, पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको फैसला मिलेको छ वा छैन, पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो वा होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो।

१७. निर्णय तर्फ विचार गर्दा, प्रस्तुत मुद्दाका प्रत्यर्थी प्रतिवादीमध्येका विजु राय यादव वादी भई मिति २०६५।२।२४ मा रौतहट जिल्ला अदालतमा यसै मुद्दाकी अर्की प्रत्यर्थी प्रतिवादी छठीया देवी विरुद्ध अंश दर्ता मुद्दा दायर भएको देखिन्छ। सो मुद्दामा यी प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरू विजु राय यादव र छठीया देवीले जिल्ला सर्लाही, धनगढा गा.वि.स. वडा नं. १ख का कि.नं. ३८४, कि.नं. ३८५, कि.नं. ३८७ र कि.नं. ३८८ का जग्गाहरू वादी विजु राय यादवले अंशवापतमा लिई वादीकै नाउँमा चलन समेत हुने गरी र अरुमा सम्पूर्ण दावी छाडी मिलापत्र गराई पाउँ भनी मिति २०६५।०२।३० मा संयुक्त रूपमा रौतहट जिल्ला अदालतमा निवेदन

दिई उक्त जग्गाहरु वादी विजु राय यादवले अंशभाग वापत लिई मिति २०६५।०२।३० मा मिलापत्र गरेको देखियो। मिति २०६५।०२।३० मा भएको उक्त मिलापत्रमा मूल पुरुष मोति राय यादवका दुई छोरा जेठा मंदधारी राय यादव र कान्छा जयराम राय यादव रहेको बेहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ। मिति २०६५।०२।३० को मिलापत्रमा जयराम राय यादवका पिता मोति राय यादव भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। यसरी विवादित मिलापत्र फिराद परेको छैठौँ दिनमा सम्पन्न भएको देखिन्छ भने छोरा र आमाले अंश मुद्दा गरी भएको सो मिलापत्रमा लिने दिने भएका जग्गाहरु केवल जयरामको नाम दर्तामा रहेका जग्गाहरु रहेका देखिन्छन्। यी प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरुबीच चलेको उल्लिखित अंश दर्ता मुद्दामा छठिया देवीको तर्फबाट परेको प्रतिउत्तर पत्रमा यी प्रत्यर्थी प्रतिवादी छठिया देवी स्व. गेना राय यादवकी छोरी र स्व. मंदधारी राय यादवकी श्रीमति भन्ने समेत उल्लेख भएको देखिन्छ।

१८. प्रस्तुत मुद्दाको फिरादमा मूल पुरुष जिल्ला सर्लाही गा.वि.स. धनगढा वडा नं. २ मा बस्ने गेना राय यादवको एक मात्र छोरा जयराम राय यादव भन्ने जय राम दास वैरागी रहेको र निज जयराम राय यादव भन्ने जय राम दास वैरागीले आफ्नो नाम दर्ताको जिल्ला सर्लाही, धनगढा गा.वि.स. वडा नं. १ख का कि.नं. ३८४, कि.नं. ३८५, कि.नं. ३८७ र कि.नं. ३८८ का जग्गाहरुसमेत धनगढा रामजानकी मठमा दिई आफू पनि सोही मठका महन्थ नारायण दास वैरागीको चेला छोरा भई बसेको भन्ने बेहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ। विवादित कित्ताका जग्गाहरु जयराम रायको नाममा दर्ता रहेको तथ्यमा विवाद देखिएन। शुरु मिसिल संलग्न ७ नं. फाँटवारीमा जैराम यादवको बाबुको नाम गेना राय उल्लेख भएको देखिन्छ भने मिति २०६५।०२।३० को मिलापत्रमा जयराम राय यादवका पिता मोति राय यादव भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। यसरी फिरादमा गेना रायको छोरा जयराम राय यादवको नाउँमा रहेको जग्गा श्री राम जानकी मठ धनगढाको हक भोगमा रहेको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। विपक्षीहरुको रौतहट जिल्ला अन्तर्गत बसोवास रहेको र विवादित जग्गा सर्लाही जिल्ला अन्तर्गत रहेको देखिन्छ। मिसिल संलग्न गाउँ विकास समितिको कार्यालय, धनगढाको मिति २०६५।११।१४ को नाता प्रमाणित प्रमाण पत्र हेर्दा, लछुदास वैरागी स्व. जैराम दास वैरागीका गुरु भाई रहेको भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। विवादित जग्गामा मठ संचालन गरी रहेको नाताले सो मठका तर्फबाट पुनरावेदक लछुदास वैरागीको अदालतमा प्रवेश गर्ने हकद्वया नभएको भन्न मिल्ने देखिएन। विवादित जग्गा दर्ता रहेका जयराम रायका पिता को हुन् ? भन्ने प्रश्न निरूपण गरिनु पर्ने देखिन आउँछ। मिलापत्र किर्ते जालसाजी पूर्वक भएको भनी फिराद पनि परेको स्थिति छ।

१९. यी वादी लछुदास वैरागीले फिरादपत्रमा विवादित मिलापत्रको बारेमा मिति २०६५।१०।०५ मा थाहा जानकारी पाएको उल्लेख गरेको देखिन्छ। निजले आफूले मिलापत्रको बारेमा मिति २०६५।११।०५ मा थाहा जानकारी पाएकोमा फिरादपत्रमा सो मिति भुल गल्तीले उल्लेख भएकोले संशोधन सुधार गरी पाउँ भनी मिति २०६७।०३।१७ मा रौतहट जिल्ला अदालतबाट फैसला भएकै मितिमा निवेदन दिएको देखिन्छ। वादीको उक्त जिकीर फिराद साथ पेश भएको मिलापत्रको प्रतिलिपि प्रमाणित मिति २०६५।११।०५ उल्लेख भएबाट समर्थित हुन आउने देखिन्छ। यसरी वादीको फिराद मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ८६ नं. बमोजिम हदम्याद भित्र नपरेको समेत भन्न मिल्ने देखिन आउन।

२०. अतः माथि विवेचित तथ्य, कानूनी व्यवस्था, आधार प्रमाण समेतबाट यी प्रत्यर्थीहरूको जयराम रायसँग के कस्तो नाता सम्बन्ध रहेको छ, विवादित जग्गामा भोग कसको छ भन्ने जस्ता सबुद प्रमाण नै नबुझी हदम्याद र हकदैयाको अभावमा फिराद खारेज गर्ने गरेको शुरु रौतहट जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट मिति २०६८।१०।२३ मा भएको फैसला मिलेको नदेखिँदा बदर गरिदिएको छ। अब जो जे बुझ्नु पर्ने हो बुझी प्रमाणको मूल्यांकन गरी उपरोक्त प्रश्नको निरूपण गरी कानूनबमोजिम फैसला गर्नु भनी उपस्थित पक्षहरूलाई तारेख तोकी मिसिल उच्च अदालत जनकपुर, अस्थायी इजलास वीरगंजमा पठाईदिने ठहर्छ। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः कृति थापा

कम्प्युटर टाईप गर्नेः देविना खतिवडा

इति सम्बत् २०७५ साल फाल्गुन महिना २१ गते रोज ३ शुभम् ----- ।